

SOTSILOGIYADA J.MORENO SOTSIOMETRIK USULINING AHAMIYATI**Noryigitova Malika**

O'zbekiston Milliy universiteti Ijtimoiy fanlar fakulteti Sotsiologiya yo'nalishi
1-bosqich talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11213493>

Annotatsiya. Sotsiometriya — bu ijtimoiy munosabatlarni aniqlashning sifatli usuli. U psixoterapevt Jeykob L. Moreno va Xelen Xoll Jennings tomonidan ijtimoiy tuzilmalar va psixologik farovonlik o'rtasidagi munosabatlarni o'rganishda ishlab chiqilgan va korreksion ta'lim jarayonida ishlatilgan. Ushbu maqolada sotsiometriya usulining ahamiyati haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Sosiometriya, Moreno, metod, tadqiqot sotsiometriyasi, amaliy sotsiometriya.

IMPORTANCE OF J. MORENO'S SOCIOMETRIC METHOD IN SOCIOLOGY

Abstract. Sociometry is a qualitative method of determining social relations. It was developed by psychotherapists Jacob L. Moreno and Helen Hall Jennings to study the relationship between social structures and psychological well-being and has been used in correctional education. This article discusses the importance of the sociometric method.

Key words: Sociometry, Moreno, method, research sociometry, applied sociometry.

ЗНАЧЕНИЕ СОЦИОМЕТРИЧЕСКОГО МЕТОДА ДЖ. МОРЕНО В СОЦИОЛОГИИ

Аннотация. Социометрия – качественный метод определения социальных отношений. Он был разработан психотерапевтами Джейкобом Л. Морено и Хелен Холл Дженнингс для изучения взаимосвязи между социальными структурами и психологическим благополучием и использовался в коррекционном образовании. В данной статье рассматривается важность социометрического метода.

Ключевые слова: Социометрия, Морено, метод, исследовательская социометрия, прикладная социометрия.

KIRISH

Ilmiy tadqiqotning asosiy predmeti inson va jamiyat, ular o'rtasidagi munosabatlardir.

Bu o'rinda tabiatshunoslikka oid tadqiqotlar nazarda tutilmaydi. Ijtimoiy gumanitar sohadagi tadqiqotlarning barchasi u yoki bu darajada inson va jamiyat hayotini o'rganishga borib taqaladi. Sotsiometriya shaxslar o'rtasidagi munosabatlarni tadqiq etish metodidir.

Uning ob'ekti kishilar, guruhlar o'rtasidagi kechadigan ijtimoiy, dialogik munosabatlar, shaxsning guruhda tutgan o'rni, guruhda shakllangan normalarga aloqalaridir. Pirovard natijada bu masalalar ijtimoiy xarakter kasb etadi. Sotsiologiyada shaxs va mikromuhit o'rtasidagi munosabatlarni sotsiometrik o'lchash, o'rganish keng tarqalgan. Shuning uchun sotsiometriya eng avvalo shaxs va mikromuhit aloqalarini o'rganishga qaratiladi. Shaxs ijtimoiy munosabatlarning ob'ektidir. Insonning ushbu munosabatlarni qabul qilishi yoki uni rad etishi sotsiometriyaning diqqat markazida turadi. Sotsiometriya atamasi uning lotincha etimologiyasiga, socius va metrum so'zlaridan olingan. Yakob Moreno sotsiometriyani „guruhlarning evolyutsiyasi va tashkil etilishini hamda ulardagi individlarning holatini o'rganish“ deb ta'riflagan. "Sotsiometrik tadqiqotlar guruhdagi yashirin tuzilmalarni ochib beradi: ittifoqlar, kichik guruhlar, yashirin e'tiqodlar, taqiqlangan kun tartibi, mafkuraviy kelishuvlar, guruh „yulduzlari va hokazolar“."

Moreno sotsiometriyani yangi rivojlanayotgan ijtimoiy fanlardan biri sifatida ishlab chiqdi.

U shunday ta'kidlaydi: „Sotsiometriyaning asosiy metodologik vazifasi eksperimental metodni ijtimoiy hodisalarga samarali qo'llash uchun qayta ko'rib chiqish edi“.

MUHOKAMA VA NATIJA

Mikromuhitda rasmiy aloqalar bilan birga norasmiy, axloqiy normalarga asoslangan munosabatlar ham amal qiladi. Guruhdagi axloqiy muhit goho rasmiy munosabatlarni yetaklab keladi. Kuza-tishlardan ma'lumki, guruhdagi rasmiy munosabatlar shaxsning faolligiga, boshqalar bilan aloqalariga, vazifalarini to'liq va o'z vaqtida bajarishiga ta'sir etadi.

Lekin ular norasmiy, axloqiy aloqalar bilan to'ldirilganida, shaxsda o'zining faoliyatidan qoniqish uyg'otadi, mikromuhitda yuksak axloqiy normalarni qaror toptiradi. Mikromuhit shaxsning fikrlash tarziga ta'sir etadi. Unda u yoki bu voqeahodisalarga nisbatan munosabat uyg'otadi, korporativ fikr, maqsad, ideal uning uchun ham mezonga aylanadi. Metodning amaliyotida ishtirokchilar tomonidan belgilangan natijalarga e'tibor qaratildi: "Mezonlarga asoslangan, ochiq va keng tanlovlar qilish orqali Moreno, odamlar o'z-o'zidan paydo bo'lishiga, tashkilotlar va guruhlar tuzilmalari yangi, aniq va jonli bo'lishiga umid qilgan. "Morenoning sotsiometriyadagi yangiliklaridan biri sotsiogrammani ishlab chiqish edi, bu odamlarni nuqtalar yoki tugunlar va ular orasidagi munosabatlarni chiziqlar yoki yo'lar sifatida grafik tasvirlashning tizimli usulidir. [] O'zining tafakkuri, ilovalari va topilmalarini keng yozgan Moreno „ Sotsiometriya“ jurnaliga ham asos solgan. Sotsiologiyada sotsiometriya ikkita asosiy tarmoqqa ega: tadqiqot sotsiometriyasi va amaliy sotsiometriya. Tadqiqot sotsiometriyasi — bu muayyan mezonlardan foydalangan holda munosabatlarning ijtimoiy-emotsional tarmoqlarini o'rganuvchi guruhlar bilan harakat tadqiqotidir. Bu guruhdan kimni ish jarayonida yoningizda olib

o'tirmoqchisiz? Ish muammosi bo'yicha maslahat uchun guruhda kimga borasiz? Guruhda kim kutilayotgan loyihada qoniqarli yetakchilikni ta'minlayotganini ko'ryapsiz? Ba'zan tarmoq tadqiqotlari deb ataladigan tadqiqot sotsiometriyasi kichik (individual va kichik guruh) va kattaroq populyatsiyalar, masalan, tashkilotlar va mahallalardagi munosabatlar tizimlari bilan bog'liq.

Amaliy sotsiometriya odamlar va guruhlariga o'zlarining mavjud psixo-ijtimoiy munosabatlar tarmoqlarini ko'rib chiqish, kengaytirish va rivojlantirishga yordam berish uchun bir qator usullardan foydalanadilar. Sotsiometriyaning ikkala sohasi ham ularni qo'llash, ham shaxslar, ham guruhlarining ijodkorligi orqali ishlab chiqarish uchun mavjud. Sotsiologiyada sotsiometriya ikkita asosiy tarmoqqa ega: tadqiqot sotsiometriyasi va amaliy sotsiometriya.

Tadqiqot sotsiometriyasi — bu muayyan mezonlardan foydalangan holda munosabatlarning ijtimoiy-emotsional tarmoqlarini o'rganuvchi guruhlar bilan harakat tadqiqotidir. Bu guruhdan kimni ish jarayonida yoningizda olib o'tirmoqchisiz? Ish muammosi bo'yicha maslahat uchun guruhda kimga borasiz? Guruhda kim kutilayotgan loyihada qoniqarli yetakchilikni ta'minlayotganini ko'ryapsiz? Ba'zan tarmoq tadqiqotlari deb ataladigan tadqiqot sotsiometriyasi kichik (individual va kichik guruh) va kattaroq populyatsiyalar, masalan, tashkilotlar va mahallalardagi munosabatlar tizimlari bilan bog'liq. Amaliy sotsiometriya odamlar va guruhlariga o'zlarining mavjud psixo-ijtimoiy munosabatlar tarmoqlarini ko'rib chiqish, kengaytirish va rivojlantirishga yordam berish uchun bir qator usullardan foydalanadilar.

Sotsiometriyaning ikkala sohasi ham ularni qo'llash, ham shaxslar, ham guruhlarining ijodkorligi orqali ishlab chiqarish uchun mavjud. Sotsiometriya metodi birinchi bo'lib amerikalik psixolog Dj. Moreno tomonidan taklif etilgan. Bu metodning mohiyati shundan iboratki, inson u yoki bu ko'rsatkich bo'yicha guruh a'zolarini tanlaydi. Qilingan tanlashlar asosida kishining guruhdagi shaxslararo munosabatlar tizimida tutgan o'rni haqida xulosa qilinadi. Demak, sotsiometriya metodi yordamida guruh a'zolari o'rtasidagi simpatiya yoki antipatiyani aniqlash mumkin. Sotsiometriya metodini operativ tarzda o'tkazish, uning natijalarini esa matematik qayta ishlash va grafik ravishda ifodalash mumkin. Sotsiometriyani tadqiqot metodi sifatida tan olish bilan bir qatorda uning ba'zi kamchiliklarini ham ko'rsatib o'tish zarur. Asosiy kamchilik shundan iboratki, sotsiometriya metodi mavjud munosabatlar strukturasi sabablarini aniqlash imkonini bermaydi. Shuning uchun ham sotsiometriyadan olingan ma'lumotlar kuzatish, suhbat, psixologik-pedagogik eksperiment natijalari bilan to'ldirilishi lozim. Sotsiometriya metodidan guruh, jamoa a'zolari o'zaro bir-birlarini yaxshi bilgan holatlardagina foydalanish mumkin. Bu metod yordamida shaxsning xizmat yuzasidan bo'ladigan va shaxsiy munosabatlardagi haqiqiy o'rnini aniqlash, birlamchi guruhlar mavjud yoki mavjud emasligini topish, birlamchi guruhlarining paydo bo'lishi va tarqab ketishi sabablarini aniqlash mumkin. Sotsiometriya metodining mohiyati

shundan iboratki, tekshiriluvchiga birga qilinadigan ishlari yoki guruh a'zolarining ishlarini birgalikda bajarishga xohishlari to'g'risida savollar beriladi. Beriladigan savollar tanlash ko'rsatkichlari deyiladi. Kuchli va kuchsiz ko'rsatkichlar farqlanadi. Kuchlilar chuqur va barqaror munosabatlarni, kuchsizlari yuzaki va beqaror munosabatlarni aniqlash imkonini yaratadi.

Masalan, «xizmatdoshlaringizdan qaysi biri bilan bitta brigadada ishlashni xohlardingiz?» degan savol bo'yicha aniqlangan ko'rsatkich kuchli ko'rsatkich hisoblanadi, chunki u uzoq vaqt davom etadigan, muhim munosabatlarga tegishli. «Kimni birga ekskursiyaga borishga taklif qilardingiz?» kuchsiz ko'rsatkich, chunki u chuqur bo'lmagan va vaqtinchalik munosa

batlarni belgilaydi. Kuchli va kuchsiz ko'rsatkichlar mazmuni jihatidan turlicha bo'lishi mumkin, lekin ulardagi umumiy narsa natijalar, ya'ni sherik tanlash. Tanlashlar soni cheksiz bo'lishi mumkin, biroq amaliyotning ko'rsatishicha, kishining guruhdagi holati va o'zaro munosabatlarini aniqlash uchun 3 ta kishi tanlash yetarli. Bunda sinaluvchidan, birinchi navbatda kimni tanlashi, agarshaxs bilan imkon bo'lmasa 2-navbatda kimni tanlashi hamda ikkinchisini tanlash imkoni bo'lmasa, 3-navbatda kimni tanlashi haqida so'raladi. Guruh, jamoadagi o'zaro munosabatlar grafik ravishda zanjir, uchburchak yoki yulduzcha shaklida ifodalanishi mumkin.

Bunday ifodalash a'zosi unchalik ko'p bo'lmagan guruhlarda bo'lishi mumkin.

Sotsiometriya — bu ijtimoiy munosabatlarni aniqlashning sifatli usuli. U psixoterapevt Jeykob L. Moreno va Xelen Xoll Jennings tomonidan ijtimoiy tuzilmalar va psixologik farovonlik o'rtasidagi munosabatlarni o'rganishda ishlab chiqilgan va korreksion ta'lim jarayonida ishlatilgan. Ushbu maqolada sotsiometriya usulining ahamiyati haqida fikr yuritiladi.

Suhbat usuli - bu psixolog yoki sotsiolog va sub'ekt o'rtasida oldindan belgilangan reja bo'yicha suhbatni o'tkazishdan iborat bo'lgan psixologik og'zaki-kommunikativ usul.

1 Umumiy ma'lumot

2 Suhbat turlari

2.1 Rasmiylashtirish darajasi bo'yicha

2.2 Tadqiqot bosqichi bo'yicha

4 Shuningdek qarang

Umumiy ma'lumot

Suhbat usuli suhbatdoshlarning qat'iy tashkil etilishi va teng bo'lmagan funktsiyalari bilan ajralib turadi: psixolog-intervyu oluvchi sub'ekt-responentga savollar beradi, shu bilan birga u bilan faol dialog o'tkazmaydi, o'z fikrini bildirmaydi va shaxsiy xususiyatlarini oshkor etmaydi. mavzu yoki berilgan savollarga javoblarni baholash.

Psixologning vazifasi responentning javoblari mazmuniga uning ta'sirini minimal darajada kamaytirish va muloqot uchun qulay muhitni ta'minlashdir. Psixolog nuqtai nazaridan

suhbatning maqsadi respondentdan butun tadqiqot maqsadlariga muvofiq tuzilgan savollarga javob olishdir.

Suhbat turlari

Rasmiylashtirish darajasiga ko'ra

Standartlashtirilgan, yarim standartlashtirilgan. Bunday suhbatda savollarning matni va ularni berish ketma-ketligi oldindan belgilanadi.

Nostandart, bepul yoki yo'naltirilmagan intervyu. Bunday suhbatda psixolog faqat tadqiqot maqsadlariga muvofiq tuzilgan umumiy rejaga amal qiladi, vaziyat haqida savollar beradi. Moslashuvchanligi tufayli u standartlashtirilgan intervyu bilan solishtirganda psixolog va respondent o'rtasida yaxshiroq aloqaga olib keladi.

Yarim standartlashtirilgan yoki yo'naltirilgan intervyu. Ushbu turdagi suhbatni o'tkazishda psixolog qat'iy zarur va mumkin bo'lgan savollar ro'yxatini boshqaradi.

Tadqiqot bosqichi bo'yicha

Dastlabki suhbat. U tajribaviy o'rganish bosqichida qo'llaniladi.

Asosiy intervyu. U asosiy ma'lumotlarni yig'ish bosqichida qo'llaniladi.

Nazorat suhbat. U bahsli natijalarni tekshirish va ma'lumotlar bankini to'ldirish uchun ishlatiladi.

Ishtirokchilar soni bo'yicha

Individual intervyu faqat muxbir (psixolog) va respondent (sub'ekt) ishtirok etadigan suhbatdir.

Guruh suhbat - ikkidan ortiq kishi ishtirok etadigan suhbat.

Ommaviy intervyu - yuzlab minglab respondentlar ishtirok etadigan intervyu. Asosan sotsiologiyada qo'llaniladi.

J. Moreno tomonidan ishlab chiqilgan sotsiometrik texnika shaxslararo va guruhlararo munosabatlarni o'zgartirish, takomillashtirish va takomillashtirish maqsadida diagnostika qilish uchun qo'llaniladi. Sotsiometriya yordamida guruh faoliyati sharoitida kishilarning ijtimoiy xulq-atvori tipologiyasini o'rganish, aniq guruhlar a'zolarining ijtimoiy-psixologik mosligini baholash mumkin.

Sotsiometrik protsedura quyidagi maqsadlarga erishishi mumkin:

a) guruhdagi birlashish-tartibsizlik darajasini o'lchash; b) "sotsiometrik pozitsiyalarni", ya'ni guruh "rahbari" va "rad etilganlar" ekstremal qutblarda bo'lgan simpatiya-antipatiya asosida guruh a'zolarining korrelyatsion avtoritetini aniqlash; v) norasmiy rahbarlar boshchilik qilishi mumkin bo'lgan guruh ichidagi quyi tizimlarni, bir-biriga yaqin bo'lgan tuzilmalarni aniqlash.

Sotsiometriyadan foydalanish, guruhning ayrim a'zolarining o'zaro adovatidan kelib chiqadigan jamoadagi keskinlikni kamaytiradigan tarzda jamoalarga odamlarni qayta to'plash uchun rasmiy va norasmiy rahbarlarning vakolatlarini o'lchash imkonini beradi. Sotsiometrik texnika guruh usuli bilan amalga oshiriladi, uni amalga oshirish katta vaqt sarfini talab qilmaydi (15 daqiqagacha). Bu amaliy tadqiqotlarda, ayniqsa jamoada munosabatlarni yaxshilash bo'yicha ishlarda juda foydali. Ammo bu guruh ichidagi muammolarni hal qilishning radikal usuli emas, ularning sabablarini guruh a'zolarining yoqtirishlari va yoqtirmasliklaridan emas, balki chuqurroq manbalardan izlash kerak.

Jarayonning ishonchliligi, birinchi navbatda, tadqiqot dasturi va guruhning o'ziga xos xususiyatlari bilan oldindan tanishish bilan belgilanadigan sotsiometrik mezonlarni to'g'ri tanlashga bog'liq.

Sotsiometrik tadqiqotda harakatlarning umumiy sxemasi quyidagicha. Tadqiqot maqsadlarini belgilash va o'lchash ob'ektlarini tanlagandan so'ng, guruh a'zolari bilan suhbatlashishning mumkin bo'lgan mezonlariga oid asosiy farazlar va qoidalar shakllantiriladi.

To'liq anonimlik bo'lishi mumkin emas, aks holda sotsiometriya samarasiz bo'ladi. Eksperimentatorning o'ziga yoqadigan va yoqtirmagan tomonlarini oshkor etish talabi ko'pincha respondentlar uchun ichki qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi va ba'zi odamlarda so'rovda qatnashishni istamaslikda namoyon bo'ladi. Sotsiometrik savollar yoki mezonlar tanlanganidan so'ng ular maxsus kartaga kiritiladi yoki suhbat turiga ko'ra og'zaki taklif qilinadi. Guruhning har bir a'zosi ularga javob berishga majbur, guruhning ma'lum a'zolarini ularning katta yoki kichik moyilligi, boshqalardan afzalligi, hamdardlik yoki aksincha, antipatiya, ishonch yoki ishonchsizlik va hokazolarga qarab tanlaydi.

Guruh a'zolariga guruh qabul qilmaydigan rahbarlar, guruh a'zolari uchun o'zlarining yoqtirgan va yoqtirmagan tomonlarini aniqlash imkoniyatini beruvchi savollarga javob berish taklif etiladi. Tadqiqotchi ikkita savolni o'qiydi: a) va b) va mavzularga quyidagi ko'rsatmalar beradi: "1-raqam ostida birinchi bo'lib tanlagan guruh a'zosining ismini, 2 raqami ostiga - kimni tanlashni yozing. birinchi bo'lmasa, 3 raqami ostida tanlang - birinchi va ikkinchi bo'lmaganda kimni tanlagan bo'lardingiz. Keyin tadqiqotchi shaxsiy munosabatlar haqidagi savolni o'qiydi va shuningdek, brifing o'tkazadi.

Javoblarning ishonchliligini tasdiqlash uchun tadqiqotni guruhda bir necha marta o'tkazish mumkin. Boshqa savollar qayta tekshirish uchun olinadi.

Ishbilarmonlik munosabatlarini o'rganish uchun namunaviy savollar

1. a) guruhdagi o'rtoqlaringizdan qaysi biri, agar kerak bo'lsa, darslarga tayyorgarlik ko'rishda yordam berishni so'raysiz (birinchi, ikkinchi, uchinchi)?

b) guruhdagi o'rtoqlaringizdan qaysi biri, agar kerak bo'lsa, darslarga tayyorgarlik ko'rishda sizga yordam berishlarini so'rashni xohlamaysiz?

2. a) uzoq xizmat safariga kim bilan borgan bo'lardingiz?

b) Guruhingizning qaysi a'zosini xizmat safariga olib ketmaysiz?

3. a) guruh a'zolaridan qaysi biri yetakchi (boshlovchi, kasaba uyushmasi vakili va boshqalar) funksiyalarini yaxshiroq bajaradi?

b) guruhning qaysi a'zosi rahbarning vazifalarini bajarishda qiynaladi?

O'rganilgan shaxsiy munosabatlar uchun namunaviy savollar

1. a) Qiyin hayotiy vaziyatda guruhingizdan kimga murojaat qilgan bo'lardingiz?

b) guruhdan kim bilan biror narsa haqida maslahatlashishni istamaysiz?

2. a) agar sizning guruhingizning barcha a'zolari yotoqxonada yashagan bo'lsa, ulardan qaysi biri bilan bir xonada yashashni xohlaysiz?

b) agar sizning butun guruhingiz qayta tuzilsa, uning qaysi a'zolarini guruhingizda qolishni istamaysiz?

3. a) guruhdan kimni tug'ilgan kunga taklif qilgan bo'lardingiz?

b) tug'ilgan kuningizda guruhdan kimni ko'rishni xohlamaysiz?

Shu bilan birga, sotsiometrik protsedura ikki shaklda amalga oshirilishi mumkin. Birinchi variant - parametr bo'lmagan protsedura. Bunday holda, sub'ektga fanni tanlash sonini cheklamagan holda sotsiometrik kartaning savollariga javob berish taklif etiladi. Agar guruh hisoblangan bo'lsa, aytaylik, 12 kishi, unda bu holda, respondentlarning har biri 11 kishini tanlashi mumkin (o'zidan tashqari). Shunday qilib, ushbu misolda guruhning har bir a'zosi guruhning boshqa a'zolariga nisbatan qilgan tanlovlarning nazariy jihatdan mumkin bo'lgan soni (N-1) ga teng bo'ladi, bu erda N - guruh a'zolarining soni. Xuddi shu tarzda, guruhdagi sub'ekt tomonidan qabul qilingan tanlovlarning nazariy jihatdan mumkin bo'lgan soni (N-1) ga teng bo'ladi. Qabul qilingan saylovlarning belgilangan qiymati (N-1) sotsiometrik o'lchovlarning asosiy miqdoriy konstantasi ekanligini darhol tushunamiz. Parametrik bo'lmagan protsedurada bu nazariy doimiylik tanlov ob'ektiga aylangan har qanday shaxs uchun bo'lgani kabi, tanlovni amalga oshiruvchi shaxs uchun ham xuddi shunday bo'ladi. Jarayonning ushbu versiyasining afzalligi shundaki, u sizga guruhning har bir a'zosining hissiy kengayishi deb ataladigan narsani aniqlashga, guruh tarkibidagi shaxslararo munosabatlarning xilma-xilligini kesishga imkon beradi. Biroq, guruhning kattaligi 12-16 kishiga ko'payganligi sababli, bu aloqalar juda ko'p bo'lib, kompyuter texnologiyalaridan foydalanmasdan ularni tahlil qilish juda qiyin bo'ladi.

Parametrik bo'lmagan protseduraning yana bir kamchiligi tasodifiy tanlovni olishning yuqori ehtimolidir. Ba'zi mavzular shaxsiy motivga asoslangan holda, anketalarda ko'pincha

shunday yozadilar: "Men hammani tanlayman". Bunday javob faqat ikkita tushuntirishga ega bo'lishi aniq: yoki sub'ekt haqiqatan ham boshqalar bilan shunday umumlashtirilgan amorf va tabaqalanmagan munosabatlar tizimiga ega (bu ehtimoldan yiroq emas) yoki sub'ekt boshqalarga rasmiy sodiqlik orqasida yashirinib, ataylab yolg'on javob beradi. va eksperimentatorga (bu eng katta ehtimol).

Bunday holatlarning tahlili ba'zi tadqiqotchilarni Usulni qo'llash tartibini o'zgartirishga va shu bilan tasodifiy tanlash ehtimolini kamaytirishga urinishlariga olib keldi. Shunday qilib, ikkinchi variant tug'ildi - cheklangan miqdordagi tanlovga ega parametrik protsedura.

Mavzulardan guruhning barcha a'zolaridan qat'iy belgilangan raqamni tanlash so'raladi.

Misol uchun, 25 kishidan iborat guruhda hammadan faqat 4 yoki 5 kishini tanlash so'raladi.

Sotsiometrik tanlovlar sonini cheklash qiymati "sotsiometrik chegara" yoki "tanlov chegarasi" deb ataladi. Ko'pgina tadqiqotchilarning fikricha, "sotsiometrik cheklov" ning kiritilishi sotsiometrik ma'lumotlarning ishonchliligidan sezilarli darajada oshadi va materialga statistik ishlov berishni osonlashtiradi. Psixologik nuqtai nazardan, sotsiometrik cheklash sub'ektlarni o'z javoblariga ko'proq e'tiborli bo'lishga, javob berish uchun faqat sherik, etakchi yoki o'rtoqning birgalikdagi faoliyatda taklif qilingan rollariga haqiqatan ham mos keladigan guruh a'zolarini tanlashga majbur qiladi. Tanlov chegarasi tasodifiy javoblar ehtimolini sezilarli darajada kamaytiradi va bitta namunadagi turli o'lchamdagi guruhlarda saylovlar shartlarini standartlashtirishga imkon beradi, bu esa turli guruhlar uchun materiallarni solishtirish imkonini beradi.

Hozirgi vaqtda 22-25 ishtirokchidan iborat guruhlar uchun "sotsiometrik cheklov" ning minimal qiymati 4-5 ta tanlov doirasida tanlanishi kerakligi qabul qilinadi. Sotsiometrik protseduraning ikkinchi variantining muhim farqi shundan iboratki, sotsiometrik konstanta $(N-1)$ faqat qabul qilingan tanlovlar tizimi (ya'ni, guruhdan ishtirokchigacha) uchun saqlanib qoladi.

Berilgan tanlovlar tizimi (ya'ni, ishtirokchi guruhiga) uchun u yangi qiymat d (sotsiometrik cheklov) bilan o'lchanadi. Ushbu qiymatni kiritish orqali turli o'lchamdagi guruhlarda saylovlar uchun tashqi sharoitlarni standartlashtirish mumkin. Buning uchun d ning qiymatini barcha guruhlar uchun tasodifiy tanlashning bir xil ehtimoli bilan aniqlash kerak. Bunday ehtimollikni aniqlash formulasi bir vaqtning o'zida J. Moreno va E. Jennings tomonidan taklif qilingan: $P(A) = \frac{d}{N-1}$, bu erda P - sotsiometrikning tasodifiy hodisasi (A) ehtimoli. tanlash; N - guruh a'zolari soni.

Odatda, $P(A)$ qiymati 0,20-0,30 oralig'ida tanlanadi. Ushbu qiymatlarni (1) formulaga almashtirib, d ma'lum bo'lgan N qiymatini aniqlash uchun biz o'lchovlar uchun tanlangan guruhda kerakli miqdordagi "sotsiometrik cheklov" ni olamiz.

Parametrik protseduraning kamchiliklari guruhdagi munosabatlarning xilma-xilligini ochib bera olmaslikdir. Faqat sub'ektiv jihatdan eng muhim munosabatlarni aniqlash mumkin.

Ushbu yondashuv natijasida guruhning sotsiometrik tuzilishi faqat eng tipik, "tanlangan" aloqalarni aks ettiradi. "Sotsiometrik cheklov" ning kiritilishi guruh a'zolarining emotsional kengayishini baholashga imkon bermaydi.

Sotsiometrik karta yoki sotsiometrik so'rovnomada dasturni ishlab chiqishning yakuniy bosqichida tuziladi. Unda guruhning har bir a'zosi tanlangan mezonlar bo'yicha guruhning boshqa a'zolariga o'z munosabatini ko'rsatishi kerak (masalan, jamoada ishlash, biznes muammosini hal qilishda ishtirok etish, bo'sh vaqtni o'tkazish, o'yin o'ynash va h.k.). Ushbu tadqiqot dasturiga qarab mezonlar aniqlanadi: munosabatlar ishlab chiqarish guruhida, dam olish guruhida, vaqtinchalik guruhda yoki barqaror guruhda o'rganiladi.

sotsiometrik karta

Sotsiometrik kartadagi tanlovlarni cheklamagan holda so'rov o'tkazishda har bir mezondan so'ng o'lchami yetarlicha to'liq javob berishga imkon beradigan ustun ajratilishi kerak. Tanlash cheklangan so'rovda, har bir mezonning o'ng tomonidagi kartada qancha vertikal grafiklar chizilgan bo'lsa, biz ushbu guruhda ruxsat berish niyatidamiz. Turli o'lchamdagi guruhlar uchun saylovlar sonini aniqlash, lekin $P(A)$ ning oldindan belgilangan qiymati 0,14-0,25 oralig'ida, maxsus jadval yordamida amalga oshirilishi mumkin (pastga qarang).

Sotsiometrik tanlovni cheklash qiymatlari

Sotsiometrik kartochkalar to'ldirilgan va yig'ilganda ularni matematik qayta ishlash bosqichi boshlanadi. Miqdoriy ishlov berishning eng oddiy usullari jadvali, grafik va indeksologikdir.

Sotsiomatrix (jadval). Birinchidan, siz eng oddiy sotsiomatrixni yaratishingiz kerak.

Misol jadvalda keltirilgan (pastga qarang). Saylov natijalari belgilar yordamida matritsa bo'ylab tarqaladi. Natijalar jadvallari birinchi navbatda biznes va shaxsiy munosabatlar uchun alohida to'ldiriladi.

O'rganilayotgan guruhning barcha a'zolarining ismlari raqamlar orqasida vertikal ravishda yoziladi; gorizont - faqat ularning soni. Tegishli chorrahalarda +1, +2, +3 raqamlari birinchi, ikkinchi, uchinchi navbatda har bir fan tomonidan tanlanganlarni, -1, -2, -3 raqamlari esa mavzu tanlamaganlarni ko'rsatadi. birinchi, ikkinchi va uchinchi navbatda.

O'zaro ijobiy yoki salbiy tanlovlar jadvalda (tanlov tartibidan qat'iy nazar) aylana shaklida chizilgan. Jadvalga ijobiy va salbiy tanlovlar kiritilgandan so'ng, guruhning har bir a'zosi tomonidan qabul qilingan barcha tanlovlarning algebraik yig'indisini vertikal ravishda hisoblash kerak (tanlovlar yig'indisi). Keyin birinchi o'rindagi tanlov +3 ball (-3), ikkinchisida - +2 (-2) ga

teng ekanligini hisobga olib, guruhning har bir a'zosi uchun ballar yig'indisini hisoblash kerak. uchinchi - +1 (-1). Shundan so'ng, umumiy algebraik yig'indi hisoblab chiqiladi, bu guruhdagi holatni belgilaydi.

Danilova

Aleksandrova

Adamenko

Petrenko

Kozachenko

Yakovlev

Saylovlar soni

Ballar soni

Umumiy qiymat

Eslatma: + ijobiy tanlov; salbiy tanlovdir.

Har bir mezon bo'yicha sotsiomatritsani tahlil qilish guruhdagi munosabatlarning aniq tasvirini beradi. Bir necha mezonlarga ko'ra saylovlar tasvirini beruvchi jami sotsiomatritsalar, shuningdek, guruhlararo saylovlar ma'lumotlariga asoslangan sotsiomatritsalar tuzilishi mumkin. Sotsiomatrixning asosiy afzalligi - bu saylovlarni raqamli shaklda ifodalash qobiliyati, bu o'z navbatida guruh a'zolarini olingan va berilgan saylovlar soni bo'yicha tartiblash, guruhdagi ta'sir tartibini o'rnatish imkonini beradi. Sotsiomatritsa asosida sotsiogramma tuziladi - sotsiometrik tanlovlar xaritasi (sotsiometrik xarita).

Sotsiogramma. Sotsiogramma - sotsiometrik mezonga javob berishda sub'ektlarning bir-biriga reaksiyasining grafik tasviri. Sotsiogramma ma'lum bir tekislikdagi ("qalqon") kosmosdagi guruhdagi munosabatlarning tuzilishini maxsus belgilar yordamida qiyosiy tahlil qilish imkonini beradi (quyidagi rasm). Bu guruh a'zolarining maqomi (mashhurligi) bo'yicha guruh ichidagi farqlanishining vizual tasvirini beradi. Ya.Kolominskiy tomonidan taklif qilingan sotsiogramma (guruhlarni farqlash xaritasi) misoli, quyida ko'ring:

-> ijobiy bir tomonlama tanlov, <--> ijobiy o'zaro tanlov, -----> salbiy bir tomonlama tanlov, <-----> salbiy o'zaro tanlov.

Sotsiogramma texnikasi sotsiometrik materialni tahlil qilishda jadvalli yondashuvga muhim qo'shimcha hisoblanadi, chunki u guruh hodisalarini yanada chuqurroq sifatli tavsiflash va vizual tarzda taqdim etish imkonini beradi.

Sotsiogrammaning tahlili markaziy, eng ta'sirli a'zolarini, so'ngra o'zaro juftliklar va guruhlarni topishdan iborat. Guruhlar bir-birini tanlashga intiladigan o'zaro bog'liq shaxslardan

iborat. Ko'pincha sotsiometrik o'lchovlarda 2, 3 a'zodan iborat ijobiy guruhlar, kamroq 4 yoki undan ko'p a'zolar mavjud.

Shaxsiy sotsiometrik indekslar (P.S.I.) va guruh sotsiometrik indeksleri (G.S.I.) mavjud.

Birinchisi guruh a'zosi rolidagi shaxsning individual ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini tavsiflaydi. Ikkinchisi guruhdagi tanlovlarning integral sotsiometrik konfiguratsiyasining raqamli xususiyatlarini beradi. Ular guruhli aloqa tuzilmalarining xususiyatlarini tavsiflaydi. Asosiy P.S.I. quyidagilardir: i -a'zo sotsiometrik holat indeksi; j a'zosining emotsional ekspansivligi, ij a'zosining o'zaro ta'sirining hajmi, intensivligi va konsentratsiyasi. i va j belgilari bir shaxsni anglatadi, lekin turli rollarda; i - tanlanadigan, j - aka tanlash, ij - rollar birikmasi.

Guruhning i -a'zosining sotsiometrik holati indeksi quyidagi formula bilan aniqlanadi:

bu yerda C_i i a'zoning sotsiometrik holati, R_+ va R_- i a'zo tomonidan qabul qilingan tanlovlar, Z i a'zo tomonidan qabul qilingan tanlovlar sonining algebraik yig'indisining belgisi, N guruh a'zolari soni.

Sotsiometrik maqom - bu shaxsning sotsiometrik tuzilmaning elementi sifatida unda ma'lum bir fazoviy pozitsiyani (lokusni) egallashi, ya'ni boshqa elementlar bilan ma'lum tarzda korrelyatsiya qilish xususiyati. Bu xususiyat guruh tuzilmasi elementlari orasida notekis ishlab chiqilgan va qiyosiy maqsadlar uchun raqam - sotsiometrik maqom indeksi bilan o'lchanishi mumkin.

Sotsiometrik tuzilmaning elementlari - bu shaxslar, guruh a'zolari. Ularning har biri u yoki bu tarzda hamma bilan munosabatda bo'ladi, muloqot qiladi, bevosita axborot almashadi va hokazo.. Shu bilan birga, guruhning har bir a'zosi butun (guruh)ning bir qismi bo'lib, o'z xatti-harakati bilan butunning xususiyatlariga ta'sir qiladi. Ushbu ta'sirni amalga oshirish o'zaro ta'sirning turli xil ijtimoiy-psixologik shakllari orqali amalga oshiriladi. Ushbu ta'sirning sub'ektiv o'lchovi sotsiometrik maqomning kattaligi bilan ta'kidlanadi. Lekin inson boshqalarga ikki yo'l bilan ta'sir qilishi mumkin - ijobiy yoki salbiy. Shuning uchun ijobiy va salbiy holat haqida gapirish odatiy holdir. Status, shuningdek, shaxsning etakchilik salohiyatini ham o'lchaydi. Sotsiometrik holatni hisoblash uchun sotsiomatrix ma'lumotlaridan foydalanish kerak.

Kichik o'lchamdagi (N) guruhlarda C -musbat va C -salbiy holatni hisoblash ham mumkin.

Guruhning j -a'zosining emotsional kengayish indeksi formula bo'yicha hisoblanadi

Bu erda E_j - j -a'zoning hissiy kengayishi, R_j - a'zo tomonidan qilingan tanlovlar (+, -). Psixologik nuqtai nazardan, ekspansivlik ko'rsatkichi insonning muloqotga bo'lgan ehtiyojini tavsiflaydi.

G.S.I.dan. eng muhimlari: Guruhning hissiy kengayish indeksi va psixologik o'zaro munosabat indeksi.

Guruhning hissiy kengayish indeksi quyidagi formula bo'yicha hisoblanadi:

Bu erda A_g - guruhning kengayishi, N - guruh a'zolari soni? $R_j (+, -)$ - j -a'zo tomonidan qilingan tanlovlar. Indeks sotsiometrik test topshirig'ini hal qilishda guruhning o'rtacha faolligini ko'rsatadi (guruhning har bir a'zosiga).

Guruhdagi psixologik o'zarolik indeksi ("guruhning birlashishi") formula bo'yicha hisoblanadi.

Bu erda G_g - ijobiy saylovlar natijalariga ko'ra guruhdagi o'zaro munosabat, $A_{ij} +$ - guruhdagi ijobiy o'zaro aloqalar soni N - guruh a'zolari soni.

sotsiometrik usuli

sotsiometrik usuli – Bu usuli yig'ish asosiy ijtimoiy ma'lumot haqida shaxslararo munosabatlar ichida kichik ijtimoiy guruhlar.

Muddati « sotsiometriya» ta'lim olgan dan ikki lotin ildizlar: ijtimoiy– o'rtoq, hamroh, jinoyatda sherik vametrim– o'lcham. Ilk marotababu muddat edi iste'mol qilingan ichida oxiriXIXasr.

sotsiometrik usuli imkon beradi qaror ikki muhim vazifalar: ichida- birinchi, u qo'llaniladi uchun tadqiqot shaxslararo va guruhlararomunosabatlar bilan maqsad ular yaxshilanishlar va yaxshilanishlar. In- ikkinchi, u imkon beradi sotsiolog kashf qiling tuzilishi kichikijtimoiy guruhlar. Ayniqsa Bu amal qiladi uchun o'qish norasmiy munosabatlar.

Shu darajada sotsiometrik usuli qo'llaniladi uchun tadqiqot shaxslararo munosabatlar ichida kichik ijtimoiy guruhlar zarur belgilang Butushuncha. ostida « kichik ijtimoiy guruh» tushunilgan haqiqatan ham mavjud ta'lim, ichida qaysi odamlar yig'ilgan birga, birlashgannima-yoki umumiy belgisi, xilma-xillik qo'shma tadbirlar yoki joylashtirilgan ichida qanday- keyin bir xil sharoitlar, holatlar va aniq yo'langlash mening tegishli uchun bu ta'lim.

davom etmoqda dan amaliy tadqiqot, optimal qabul qilingan o'ylab ko'ring raqamli birikma kichik ijtimoiy guruhlar 12-15 Inson.

Uchun tahlil va talqinlar natijalar sotsiometriya katta ma'nosi Unda bor xilma-xillik guruhlar, qayerda o'tkaziladi tadqiqot.

DA berilgan hol farqlash « guruh A'zolik» va « ma'lumotnoma» guruh. Birinchidan dan ular birlashtiradi odamlarning, rasmiy ravishdakiruvchi ichida uni; ikkinchi – bular, JSSV ichida agregatlar yaratadi « ahamiyatli doira aloqa». Bundan tashqari Bormoq, farqlashShunday qilib chaqirdi « tarqoq» guruh (munosabat orasida a'zolari guruhlar qurilmoqda yoqilgan tamoyili hamdardlik vayoqtirmaydi), « uyushma» (asos munosabatlar gapiradi ta'qib qilish sof shaxsiy maqsadlar), « korporatsiya» (ta'qib qilish antisosialmaqsadlar) va « jamoa» (kombinatsiya yutuqlar kabi shaxsiy, Shunday qilib va ommaviy maqsadlar tadbirlar.

DA asos protseduralar hisobga olinadi usuli yolg'onsotsiometrik so'rov . LEKIN mohiyati eng protseduralar – hisob shaxsiy va guruhsotsiometrik indeklari.

Ko'p yillik amaliyot sotsiologik tadqiqot ruxsat berilgan tayyorlamoq tizimi talablar uchun ushlab turish sotsiometrik tadqiqot:

1. sotsiometrik so'rov mumkin o'tkazish ichida guruhlar, a'zolari qaysi bor tajriba qo'shma tadbirlar emas Ozroq 6- ti oylar.

2. Tanlangan mezon, yoqilgan kimga o'tkazildi so'rov, kerak bo'l albatta idrok etilgan va tushunilgan hamma a'zolari guruhlar.

3. So'rov kerak amalga oshirilsin begonalar yuz.

4. Miqdori sotsiometrik mezonlar emas kerak ortiq 8-10.

O'zi tartib sotsiometrik tadqiqot tuzilgan dan bir nechta bosqichlari.

1. Tayyorgarlik bosqichi:

a) ta'rifi Muammolar, vazifalar tadqiqot;

b) tanlash ob'ekt tadqiqot;

ichida) qabul qilish ma`lumot haqida a'zolari guruhlar, haqida eng guruh.

2. Sotsiometrik isitish bosqichi.

a) tashkil etish aloqa bilan guruh;

b) psixologik tayyorlash uchun tadqiqot a'zolari guruhlar;

ichida) ta'rifi mazmuni sotsiometrik mezonlar.

3. Haqiqiy so'rovning bosqichi.

a) brifing respondentlar;

b) replikatsiya va tarqatish sotsiometrik kart;

ichida) to'ldirish kart javob beruvchi;

G) yig'ish sotsiometrik kart.

4. qayta ishlash bosqichi.

a) davolash qabul qildi ma`lumot;

b) imtihon ma'lumotlar ustida ishonchlilik va haqiqiylik.

5. Yakuniy bosqich.

a) so'z birikmasi xulosalar;

b) rivojlanish amaliy tavsiyalar yoqilgan takomillashtirish guruh ichidagi shaxslararo munosabatlar, strukturaviy tarkibi guruhlar.

asos mazmuni sotsiometrik kartalar hisoblanadi umumiylik mezonlar, ifodalovchi o'zingiz savollar, javoblar ustida qaysi va xizmat qilish asos uchun tashkil etish norasmiy tuzilmalar ichida guruh. Tanlov mezonlar kerak belgilangan vazifalar tadqiqot. Qanday vasavollar anketalar,

mezonlar ichida uning bino, shakl kerak javob bering umumiy talablar. Bir vaqtning o'zida ular kerak javob beringva xos talablar, a aynan:

1. DA mazmuni sotsiometrik mezonlar kerak aks ettirish munosabat orasida a'zolari guruhlar.
2. DA mezonlar kerak qayta ishlab chiqariladi vaziyat tanlash hamkor.
3. Mezon emas kerak chegara imkoniyatlar tanlash.
4. Qo'llanilishi mumkin mezonlar kerak bo'l ahamiyatli uchun tadqiq qilingan jamoa.
5. Mezon kerak tasvirlab bering xos vaziyat.

Da tadqiqot kichik ijtimoiy guruhlar ichida shar jismoniy madaniyat mumkin hayrat savollar turi: « Bilan kim tomonidan dan buyruqlarSiz afzal bo'lardi o'tkazish ozod vaqt?», « Bilan kim tomonidan bo'lardi Siz xohlagan yashash ichida bitta xona da qoling ustidato'lovlar?», « Bilan kim tomonidan bo'lardi Siz xohlagan tayyorlamoq texnik harakatlar ustida trening?», « JSSV bo'lardi ustida Sizningko'rish mumkin almashtiring murabbiy ustida dars da uning yo'qligi» va boshqalar. Berilgan misollar mezonlar mumkin bo'l tuzilgan vaichida salbiy shakl. misol uchun, « Bilan kim tomonidan bo'lardi Siz emas xohlagan o'tkazish ozod vaqt?»

sotsiometrik tartib, da qaysi javob beruvchi tanlaydi ichida muvofiq bilan berilgan mezon juda ko'p shaxslar, necha u o'ylaydi zarur,chaqirdi parametrik bo'lmagan. Kabi variant imkon beradi oshkor qilish hissiy komponent munosabatlar, ko'rsatish hammasi manifoldshaxslararo ulanishlar ichida guruh.

Parametrik tartib taklif qiladi tanlash bilan oldindan berilgan miqdori cheklovlar.

Da sotsiometrik tadqiqot har biriga suhbatdosh jaranglaydi anketa va ro'yxati a'zolari guruhlar, familiyalar qaysi uchun ob'ektlarkodlangan raqam ichida ro'yxati guruhlar.

XULOSA

Sotsiometriya faqat kichik guruhlardagi muhitni o'rganishni nazarda tutmaydi, ushbu mikromuhitdan olingan javoblarni katta guruhlarga, hatto jamiyatga ekstropolyatsiya (tatbiq etish) qiladi. Mikromuhitdan olingan kuzatishlar va o'lchovlardan katta guruh-larga, jamiyatga oid xulosalar chiqariladi. Bu o'rinda kichik guruh katta guruhlar yoki jamiyatning kuzatish mumkin bo'lgan kichiklashtirilgan modeli sifatida qaraladi. To'g'ri, kichik guruhdan olingan javoblar har doim ham katta guruhlardagi yoki jamiyatdagi muhitga, ijtimoiy-psixologik munosabatlarga muvofiq kelavermaydi. Tadqiqotchi ekstropolyatsiyani mutlaqlashtirmasligi kerak; sotsio-metriya ilmiy tadqiqotlardan biridir. Kishilararo munosabatlarni bir metod bilan to'la, ob'ektiv baholash mumkin emas.

REFERENCES

1. Methods of research on teaching the english language arts: the methodology chapters from the handbook of research on teaching the english language arts (2nd ed.). James Flood, Diane Lapp, James R. Squire, and Julie M. Jensen (Eds.). Mahwah, NJ: Erlbaum, 2005.
2. Dörnyei, Z. (2007). Research methods in applied linguistics: Quantitative, qualitative, and mixed methodologies. Oxford, UK & New York: Oxford University Press. ISBN: 978-0-19-442258
3. Brown, J. D. (2001). Using surveys in language programs. Cambridge:
4. Cambridge University Press.
5. Шермухаммедова Н. Фалсафа ва фан мотодологияси.-Т., 2005. Б. 183.
6. Юсупова Ш. Тил таълими ва фалсафа. – Т.: Мумтоз сўз, 2009.
7. Магчонов С. Мактабда адабиётдан мустақил ишлар. –Т.: Ўқитувчи, 1996.